

MÚHELY

A Jugoszláviában folyó magyar névgyűjtés

A második világháborút megelőző években és a világháború esztendeiben a névvizsgálat, a névfejtés a sovinszta erők hatására inkább rosszértelmező településtörténeti, nemzeti—nemzetiségi hovatarozást érintő és egyéb tanulságok levonására szolgált. (Melyik nemzet volt az őslakos, mert annak van több joga az ottlakáshoz! A neve alapján milyen nemzetiséghez tartozónak kell vallania magát valakinek? Stb.) Ezért sokáig kellemetlen érzéseket keltett egyesekben, ha a névkutatásról hallottak. A magyar névkutatás így Jugoszláviában aránylag későn indult meg. De nem csupán ez volt az oka a késésnek. Kevés volt a kutató, csak egy-két nyelvész foglalkozott eleinte névtudománnyal.

Az 1957-ig működő Újvidéki Tanárképző Főiskolán ilyen irányú említésre méltó kutatómunka nem folyt. A néhány névtani tárgyú szemináriumai dolgozat inkább érdekesség számba ment. Az 1958-ban megnyílt Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszék keretében a másfajta nyelvi és irodalmi kutatások mellett már névtani kutatásokról is szóhatunk. Mind a nyelvészetet oktatók egy része, mind a hallgatók hozzáfogtak a személynevek és főleg a helynevek rendszeres, gondos gyűjtéséhez. Az ellenőrzést — a gyűjtés mellett — az időközben megalakult Hungarológiai Intézet kebelében működő munkacsoport (PENAVIN OLGA, MIRNICS JULIA, MATJEVICS LAJOS) szervezte, és Mirnics Júlia tragikus halála óta ketten szervezik. Bevonták az oktatókat, telekkönyvi tisztviselőket és mindazokat, akik érdemlegesen segíthetnek. Ugyanez a munkacsoport a levéltári anyag összegyűjtését is végzi. Földolgozásra kerülnek a régi térképek, dézsmá-

jegyzékek, adóösszeírások, urbáriumok, számadáskönyvek, hiteleshelyi jegyzőkönyvek, osztálylevelek, canonica visitatiók, lakosok összeírása, végrendeletek, periratok, anyakönyvek stb. Egyházi és más levéltárak, a mai Jugoszlávia területére vonatkozó régi tanulmányok, szakkönyvek, irodalmi művek s a Pesty Frigyes-féle gyűjtés anyagának kicédulázása folyik.

Az 1975. esztendő fontos mérföldkő a jugoszláviai magyar onomasztikai kutatások történetében. Ekkor jelent meg a Vajdaság helységeinek földrajzi nevei című sorozat első könyve (Báczstopolya és környéke földrajzi neveinek adattára). A kiadvány egyöntetű elismerést váltott ki szakkörökben és az érdeklődő nagyközönség körében egyaránt. A sorozat kiadásának gondolata már 1965-ben megszületett az újvidéki egyetem Bölcsészettudományi Kara Magyar Nyelvi és Irodalmi Tanszéke nyelvészeinek egy kisebb csoportjában, mert a már egybegyűlt és az ezután gyűjtendő értékes, sokféle adatot tartalmazó és sok szempontból is fölhasználható anyag kedvet csinált egy efféle vállalkozáshoz.

A tervek szerint a helynevek gyűjtésében szinte teljes sűrűségű kutatóponthálózattal dolgozunk. Ez azt jelenti, hogy a Vajdaság területén minden község (kommuna) egészben vagy részben magyar lakosságú településének névanyagát fölgyűjtjük. A vidék — vegyes lakosságú lévén — nagyon érdekes, sokszínű anyagot szolgáltat.

Érdemes még összeállítani a természetes és mesterséges neveket alkotó s a toponímikai alapszókinszbe és toponímiai periférikus szókinszbe tartozó puszta köznevek vagy jelzős szószerkezetben alaptagként esetleg jelölőként szereplő köznevek, lexémák jegyzékét is. Ezek között a köznevek között a vidékre jellemző tájszavakat is találunk. Ezek lehetnek alaki tájszavak (betonyos, búrhíd, gyöp, főrás stb.), jelentésbeli tájszavak (kopláló 'ritkás legelő', robbantó 'mély gödör' stb.), valóságos tájszavak (börc 'domb', malát 'magától nőtt kisebb erdő', szállás 'tanya' stb.). A földrajzi köznevek között sok nem magyar eredetű is van, amelyek vagy beilleszkedtek már a szókinszbe, vagy most vannak az alakulás folyamatában (bláták 'mocsaras hely', fesztung 'megerősített hely' stb.).

A következő vajdasági községekből (kommunákból) és helységeiből van összegyűjtött helynévanyagunk: Ada, Becse, Csóka,

Kanizsa, Törökbecse, Törökkanizsa, Pancsevó, Zenta, Zrenjanin, Kula, Ujvidék, Hódság, Szenttamás, Temerin, Kovin, Magyarcsernye, Apatin, Bácsstopolya, Kishegyes, Zombor, Szabadka. Rendelkezőnk adatokkal még a horvátországi Baranyából és Szlavóniából, valamint a Szlovén Népköztársasághoz tartozó Muravidékről is. Jelenleg Zenta és környéke földrajzi neveinek adattára már nyomdakész állapotban van, Ada és környéke földrajzi neveinek adattára pedig munkában van.

A személynevek gyűjtése is folyik, de jóval kisebb intenzitással. Többnyire egyetemi hallgatók végzik saját szülőfalujukban illetve lakhelyükön, vagy a IV. évfolyamosok tanulmányi kirándulásain. Ilyenkor egy 2—3 tagú csoport feladata az illető falu személynévanyagának földelrtése az írásos adatokból, egyházi anyakönyvekből, a helyi Iroda bejegyzéseiből és az élő nyelvi közlésekből. A tanszék archívumában találunk családneveket, beceneveket, csúfneveket, ragadványneveket tartalmazó följegyzéseket, cédulákat, szemináriumi munkákat. Ez a fajta gyűjtés is állandóan folyik, de kevesebb résztvevővel. A helyneveket azért gyűjtjük nagyobb energiával, mert az állandó változások sürgetnek, a gazdasági átalakulások következményeként egyre szegényedik a névkincs.

A jugoszláviai névtani kutatók magyar névtudományi
munkáinak jegyzéke

- BELJANSKI, MILENKO: Hetes és Kupuszina története a XVIII. század végéig. Zombor, 1974.
- BÓNA JULIA: A régi Palacsma-mocsár földrajzi nevei, állat- és növényvilága a népnyelvben. HITK. 18/1974.
- CSUBELA FERENC: A moravicai bádogszelence titka. Moravica monográfiája. Közlöny 1/1976.
- GYÖRE KORNÉL: A Szabadka településnév földrajzi eredetéről. Üzenet. 7—8/1975.
- KASZÁS JÓZSEF: Párhuzamos és többszörös névadás Alsólendva és környéke földrajzi neveiben. HITK. 18. 1974.
- KIRÁLY JÁNOS: Ada helynevei. Tanulmányok. 1969.
- MATIJEVICS LAJOS: Földrajzi nevek a szabadkai magyar végrendeletekben. HITK. 11/2. 1970.

MATJEVICS LAJOS: Adalékok a „bara” szó jelentéséhez. HITK. II/4. 1970.

- Népi magyarázatok két szabadkai víznév keletkezéséről. HITK. III/7. 1971.

- A jugoszláviai Baranyára vonatkozó német nyelvű térképek a pécsi levéltárban. HITK. III/8. 1971.

- Egy irodalmi mű földrajzi névanyaga. Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. XIV/2. 1971.

- A vajdasági kétnyelvű földrajzi nevek néhány jellegzetes csoportjáról. Godišnjak... XVII/2. 1974.

- A mai jugoszláviai Bácska víznevei Borovszky monográfiájában. Tanulmányok. 1975.

- A jugoszláviai Bácska víznevei Pesty Frigyes kéziratos gyűjteményében. Godišnjak... XVIII/2. 1975.

MIHAJLOVIC, VELIMIR: Drimonimi Fruske gore. Doktori értekezés. Kézirat az újvidéki egyetem Bölcsészettudományi Kara könyvtárában.

MIRNICS JULIA: Toponimijska gradja Novog Bečeja. Tanulmányok. 1971.

- Törökbecse külterületi névanyaga. Tanulmányok. 1971.

- Becse belterületi nevei. Godišnjak... 1972.

- Egy földrajzi név története. Godišnjak... 1973.

PAPP GYÖRGY: Kanizsa és vidéke földrajzi neveinek általános sajátságai. HITK. 1. 1969.

- A Tisza jugoszláviai szakaszának vízrajzi nevei az országhatártól Adorjánig. HITK. 18/1974.

- Asszociációs „néphumor” adta földrajzi nevek Kanizsán és környékén. Tanulmányok. 1974.

PENAVIN OLGA: Kórógy lakosságának névanyaga. Nyr. 1958.

- Zur Toponomie der alten ungarischen Siedlungen in Slavonien. UAJb. XXXI. 1959.

- Nazivi zemljišnih konfiguracija u selima sa madjarskim stanovništvom u Pomorju. Zbornik za filologiju i lingvistiku. X. 1968.

- Geografska imena u Severnoj Bačkoj. Godišnjak... XI/2. 1968.

- Földrajzi neveink gyűjtésének állása. HITK. II/2. 1970.

- Tallózások a kalocsai érségi levéltárban. HITK. III/18. 1971.

PENAVIN OLGA: Néhány baranyai, drávaszögi magyar község földrajzi név-készlete. *Godišnjak...* XIV. 1971.

- Sándoregyháza (Ivanovo) földrajzi nevei. *Suomalais-Ugrilaisen Seuran Aikakauokirjasta* 72.
- Észak-Bácska földrajzi neveiről. *NytudÉrt.* 70. sz. 1970.
- Néhány gondolat Észak-Bácska földrajzi neveivel kapcsolatban. *Üzenet*, 1974.
- Kočičevo—Kocsityevó, egy kétnyelvű kisközség földrajzi névkészlete. *Acta Linguistica*, 1974.
- Néhány gondolat a földrajzi nevekben szereplő köznevekkel kapcsolatban. *Godišnjak...* XVIII/2. 1975.

PENAVIN OLGA — MATIJEVICS LAJOS — MIRNICS JULIA: Bácsstopolya és környéke földrajzi neveinek adattára. *Újvidék*, 1975.

PENAVIN OLGA — MATIJEVICS LAJOS: Szabadka és környéke földrajzi neveinek adattára. *Újvidék*, 1977.

PÉNOVÁTZ ANTAL: Omor vagy Omarica volt-e Ómoravica ősi alakja? *Moravica monográfiája*. *Közlöny*. 1. 1976.

SZEKERES LÁSZLÓ: Szabadkai helynevek. *Helytörténeti kézikönyv*. Szabadka, 1975.

VIRÁG GÁBOR: Mit jelent a Szabadka helynév? *Üzenet*. 12. 1975.

Megjegyzés: A HITK rövidítés a Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményeit jelenti.

PENAVIN OLGA

Helynévazonosító tár az MTA Régészeti Intézetében

A régészettudomány legfontosabb fogalmai közé tartozik a lelőhely. A régészeti lelőhely az egykori települések, erődítmények, templomok, temetők stb. helyét, az ezekből származó és a településeken kívül elrejtett vagy elveszített tárgyak előkerülési helyét jelenti. A régészeti lelőhelyek jelölésére és megkülönböztetésére a lelőhely nevét használjuk. Különösen a régebbiről ismert lelőhelyek